

บทที่ 6

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีจุดประสงค์ดังนี้คือ 1) เพื่อศึกษาประวัติและวิวัฒนาการของกรับเสภา ตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 จนถึงปัจจุบัน 2) เพื่อศึกษาเกณฑ์มาตรฐานของกรับเสภา ตามระเบียบวิธีการใช้กรับเสภาในวิชาการดุริยางค์ไทย และ 3) เพื่อศึกษาองค์ประกอบสำคัญที่ส่งผลให้กรับเสภามีคุณสมบัติที่แตกต่างกัน

วิธีการวิจัย ประกอบด้วย 1) ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับประวัติและวิวัฒนาการของกรับเสภา ตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 จนถึงปัจจุบัน จากฐานข้อมูลด้านเอกสารที่มาจากงานเขียนของบุคคลซึ่งถือเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ รวมทั้งผู้มีความรู้ที่สำคัญต่อการศึกษาในเรื่องของศิลปวัฒนธรรมไทย และจากฐานข้อมูลด้านเอกสารที่มาจากงานเขียนของผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้มีความรู้และคณะบุคคลในวิชาการดุริยางค์ไทย ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิชาการดุริยางค์ไทยโดยตรง 2) ศึกษาเกณฑ์มาตรฐานของกรับเสภา ตามระเบียบวิธีการใช้กรับเสภาในวิชาการดุริยางค์ไทย จากข้อมูลด้านเอกสารของผู้ทรงคุณวุฒิในวิชาการดุริยางค์ไทยโดยตรง และจากข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิในระดับศิลปินแห่งชาติ ผู้ชำนาญการด้านกิจกรรมเสภาในระดับมหัพภาค และผู้ชำนาญการด้านเสภาที่ได้ศึกษาวิชาการเสภาจากสำนักหมื่นขับคำหวาน (เจิม นาคะมาลัย) พร้อมทั้งใช้วิธีการสัมภาษณ์ประกอบการตอบแบบสอบถามและแบบให้ความเห็นจากผู้ชำนาญการด้านเสภาโดยเฉพาะ และศึกษาภาคสนามจากกรับเสภาที่มีชื่อเสียงและสามารถสืบแหล่งวิวัฒนาการได้ และ 3) ศึกษาองค์ประกอบสำคัญที่ส่งผลให้กรับเสภามีคุณสมบัติที่แตกต่างกัน จากการศึกษาภาคสนามจากกรับเสภาที่มีชื่อเสียงและสามารถสืบแหล่งวิวัฒนาการได้ และจากข้อมูลในกระบวนการสร้างกรับเสภาของช่างและผู้ชำนาญการด้านเสภา

โดยวิธีดำเนินการวิจัยดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยมีแนวคิดและจุดประสงค์เพื่อต้องการได้ข้อสรุปในการยืนยันหรือพิสูจน์ให้เกิดความเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนว่า เกณฑ์มาตรฐานของกรับเสภาตามระเบียบวิธีการใช้กรับเสภาในวิชาการดุริยางค์ไทยมีอยู่จริง ทั้งนี้เพื่อสามารถนำเกณฑ์ที่ได้รับการยอมรับจากกลุ่มวิชาการดุริยางค์ไทยนี้ไปเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์และนำไปสู่การสืบทอด

เผยแพร่และพัฒนาต่อไปในอนาคต เนื่องจากวิชาการเสภาขาดช่วงขาดตอนในการสืบทอดเป็นระยะเวลานาน จึงส่งผลให้องค์ความรู้ที่สำคัญค่อยๆ หดหายไปทีละน้อยโดยเฉพาะไม้รับเสภาซึ่งเป็นอุปกรณ์สำคัญในการเล่นเสภาปัจจุบันแทบไม่มีหลงเหลือให้ได้พบเห็น หรือแม้แต่ตำราหรือเอกสารที่บันทึกองค์ความรู้เหล่านี้ก็มีปรากฏเพียงเล็กน้อยอย่างยิ่ง ด้วยปัจจัยดังกล่าวส่งผลให้ในปัจจุบันเกิดความสับสนว่า เกณฑ์มาตรฐานของกรับเสภา ตามระเบียบวิธีการใช้รับเสภาในวิชาการสุริยางค์ไทย นั้นมีอยู่จริงหรือไม่ ด้วยเหตุนี้สิ่งสำคัญสิ่งแรกคือการแสวงหาหลักฐานเพื่อการยืนยันให้ได้ข้อสรุปที่ชัดเจนเสียก่อน ซึ่งประเด็นสำคัญนี้นับเป็นฐานสำคัญที่จะสร้างความเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนให้เกิดขึ้นกับวิชาการได้ ทั้งนี้เพื่อให้วิชาการเสภาสามารถดำรงอยู่ในสังคมอย่างมั่นคงและสามารถเผยแพร่ พัฒนา และสร้างสรรค์บนโครงสร้างของเกณฑ์ในทางวิชาการได้ถูกต้องเหมาะสมกับทุกยุคทุกสมัย

กระบวนการวิจัย มีขั้นตอนดังนี้

- 1) ศึกษาข้อมูลด้านเอกสาร การสัมภาษณ์ และการศึกษาภาคสนาม เพื่อได้ทราบความเป็นมาและคุณสมบัติสำคัญในด้านต่างๆ ของกรับเสภา ตามระเบียบวิธีการใช้รับเสภาในวิชาการสุริยางค์ไทย ตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 จนถึงปัจจุบัน
- 2) ดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิระดับศิลปินแห่งชาติ ผู้ชำนาญการด้านกิจกรรมเสภาในระดับมหาดำรง และผู้ชำนาญการด้านเสภาที่ศึกษาวิชาการเสภาจากสำนักหมื่นขับคำหวาน (เจิม นาคะมาลัย) เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ว่ามีความเป็นไปได้ตรงตามข้อมูลจากเอกสารมากน้อยเพียงใด และนำไปสู่การยืนยันเพื่อพิสูจน์ให้เกิดรูปธรรมที่ชัดเจนว่า เกณฑ์มาตรฐานของกรับเสภา ตามระเบียบวิธีการใช้รับเสภาในวิชาการสุริยางค์ไทยนั้น มีอยู่จริงและเป็นที่ยอมรับในสังคมวัฒนธรรมดนตรีไทยของชาติ
- 3) ดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิด้านเสภาโดยเฉพาะ ในการตอบแบบสอบถามและแบบให้ความเห็น เพื่อให้ได้กรอบของเกณฑ์มาตรฐานกรับเสภา ตามระเบียบวิธีการใช้รับเสภาในวิชาการสุริยางค์ไทย ซึ่งผ่านการยืนยันและเป็นที่ยอมรับจากกลุ่มบุคคลในวิชาการและสามารถนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ กรับเสภาที่มีชื่อเสียงและสามารถสืบแหล่งวิวัฒนาการที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันได้ ทั้งนี้เพื่อการรักษาภูมิปัญญาของบรรพชนไทยในอดีตให้ปรากฏคงอยู่ควบคู่กับชาติไทยสืบไป

6.1 สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่องเกณฑ์มาตรฐานของกรับเสภา แบ่งออกเป็น 3 ส่วนคือ

- 1) เพื่อศึกษาประวัติ และวิวัฒนาการของกรับเสภา ตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 จนถึงปัจจุบัน
- 2) เพื่อศึกษาเกณฑ์มาตรฐานของกรับเสภา ตามระเบียบวิธีการใช้กรับเสภาในวิชาการดุริยางค์ไทย
- 3) เพื่อศึกษาองค์ประกอบสำคัญที่ส่งผลให้กรับเสปามีคุณสมบัติที่แตกต่างกัน

6.1.1 ประวัติและวิวัฒนาการของกรับเสภา ตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 จนถึงปัจจุบัน

ผลการวิเคราะห์สรุปได้ว่า ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 งานศิลปวัฒนธรรมของชาติมีความเจริญรุ่งเรืองเป็นอย่างยิ่ง จนนับได้ว่าเป็นยุคทองของคนตรีไทย เนื่องจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงให้ความสนพระทัยกับงานด้านดนตรีและนาฏศิลป์อย่างใกล้ชิด โดยเฉพาะงานด้านเสภาทรงโปรดให้มีการขับเสภาถวายในเวลาทรงพระเครื่องใหญ่และทรงตรวจสอบความถูกต้องด้วยพระองค์เอง เพื่อให้เป็นมาตรฐานแก่ชนรุ่นหลัง นอกจากนี้ยังทรงสร้างขวัญและกำลังใจ โดยพระราชทานบรรดาศักดิ์เพื่อประดับเกียรติแก่บรรดาศิลปินที่มีความรู้ความสามารถในวิชาการด้านเสภาให้ปรากฏ เช่น หลวงเสียงเสนาะกรรม (พันมุกดวาทย์) และหมื่นขับคำหวาน (เจิม นาคะมาลัย) ส่งผลให้บุคคลสำคัญดังกล่าวได้มีบทบาทในการถ่ายทอดความรู้ทางวิชาการเสภาให้คงอยู่สืบมา

ต่อมาเมื่อสิ้นสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 กอปรกับบ้านเมืองตกอยู่ในภาวะเศรษฐกิจตกต่ำซึ่งเป็นผลมาจากสงคราม รวมทั้งเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นระบอบประชาธิปไตย ทำให้ศิลปะด้านดนตรีที่เคยมีความรุ่งเรืองในราชสำนักซึ่ง...

องค์พระมหากษัตริย์เคยทรงทำนุบำรุงและปรับปรุงรักษาไว้แต่ก่อนนั้น ได้ตกมาเป็นหน้าที่ของประชาชนและราชการ ที่จะต้องทำนุบำรุงและรักษาไว้เป็นสมบัติส่วนรวมของชาติสืบไป แต่ศิลปดังกล่าวก็ยังคงมิได้รับการฟื้นฟูปรับปรุงให้มีทางเจริญก้าวหน้าอย่างแท้จริง ...คนตรี

ซึ่งเป็นศิลปะแบบฉบับสำหรับชาติที่เคยมีมาแต่เดิม จึงมีแต่เสื่อมโทรมลงโดยลำดับ ศิลปินผู้มีฝีมือทางด้าน ...คนตรีปีที่พาทย์ของไทยก็ล้มตายไปตามอายุขัยบ้าง ออกไปประกอบอาชีพอื่นบ้าง จึงมิได้ฝึกสอนถ่ายทอดศิลปะแบบฉบับของชาติไว้ให้แก่ผู้ที่จะเป็นศิษย์รับช่วงสืบมา ...จนเป็นการยากในการฟื้นฟูศิลปะของไทย¹

ตลอดจนนโยบายของรัฐสมัยจอมพลป. พิบูลสงคราม ที่ดำเนินการปรับปรุงดนตรีไทย ตามมาตรฐานของตะวันตก ทำให้วิชาการดุริยางค์ไทยโดยเฉพาะวิชาการเสภาถดถอย และขาดช่วงการสืบทอดเป็นระยะเวลาอันยาวนานจนแทบจะสูญไปจากสังคมไทย

ครั้นสิ้นสุดการปกครองสมัยจอมพลป. พิบูลสงคราม และกรมศิลปากรได้รับบทบาทในการอนุรักษ์ สืบทอดและเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมของชาติโดยได้ดำเนินการทั้งในส่วนของการจัดการเผยแพร่สู่ประชาชน ซึ่งทำให้วิชาการเสภาได้รับการฟื้นฟูให้ปรากฏในระดับหนึ่ง และการจัดการศึกษาที่ทำให้เกิดมีการสืบทอดวิชาการโดยระบบมาตั้งแต่บัดนั้น ซึ่งนับเป็น “งานฟื้นฟูปรับปรุงเบื้องต้น ...ที่ได้พยายามติดต่อกับศิลปินผู้มีฝีมือทางละคอนและดนตรีภายนอก แม้จะแก่แต่ชรา ก็พยายามชักชวนเข้ามาเป็นครูฝึกสอนและถ่ายทอดศิลปะให้แก่ศิษย์ในโรงเรียนนาฏศิลป์”² รวมทั้งการบันทึกหลักฐานในทางวิชาการเสภาที่ไม่มากนัก ตลอดจนปรากฏการณ์การสืบทอดวิชาการภายในสำนักดนตรีสำคัญ อีกส่วนหนึ่ง ส่งผลให้วิชาการเสภาในปัจจุบันโดยเฉพาะเรื่องกรับเสภาได้รับการสืบทอดให้มีขึ้นในสังคม ควรแก่การดำรงรักษาไว้เป็นสมบัติของชาติต่อไป

¹ ธนิต อยู่โพธิ์. บทโขน กรมศิลปากรปรับปรุงแสดง ณ โรงละคอนกรมศิลปากร ในงานพระราชทานเพลิงศพจีนสมุหพิมาณ หรือ หลวงวิลาศวงงาม (หรีอ อินทรนัญ) ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม 11 มกราคม พ.ศ. 2507. (กรุงเทพฯ: กองการสังคีต กรมศิลปากร, 2507), หน้า 12-13.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 15.

6.1.2 เกณฑ์มาตรฐานของกรับเสภา ตามระเบียบวิธีการใช้กรับเสภาในวิชาการ ดุริยางค์ไทย

จากการวิเคราะห์ โดยใช้กรับเสภาที่มีชื่อเสียงและสามารถสืบแหล่งวิวัฒนาการได้ 7 แห่ง ตามกรอบของเกณฑ์มาตรฐานกรับเสภา ตามระเบียบวิธีการใช้กรับเสภาในวิชาการดุริยางค์ไทย ที่ได้จากผลการยืนยันในเชิงการตอบแบบสอบถามและแบบให้ความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิด้านเสภาว่า ประกอบด้วย เกณฑ์มาตรฐานด้านชนิดของไม้ เกณฑ์มาตรฐานคุณสมบัติด้านกายภาพ และเกณฑ์มาตรฐานคุณสมบัติด้านเสียงของกรับเสภา สรุปได้ว่า กรับเสภาที่มีชื่อเสียงและสามารถสืบแหล่งวิวัฒนาการได้ 5 แห่ง ประกอบด้วย

- 1) กรับเสภาของสำนักพาทย์โกสธ
- 2) กรับเสภาของครูเจือ นาคะมาลัย
- 3) กรับเสภาของครูศิริ วิชเวช (กรับคู่มือ)
- 4) กรับเสภาของครูแจ่ม คล้ายสีทอง (กรับคู่มือ)
- 5) กรับเสภาของครูเลื่อน จันทรมาน

เป็นกรับเสภาที่ดี มีคุณภาพตามกรอบของเกณฑ์มาตรฐานกรับเสภาในทางวิชาการดุริยางค์ไทย และจากผลการวิเคราะห์สามารถนำไปสู่รูปลักษณะของกรับเสภาที่ได้มาตรฐานดังได้นำเสนอแล้วข้างต้น

6.1.3 องค์ประกอบสำคัญที่ส่งผลให้กรับเสภามีคุณสมบัติที่แตกต่างกัน

จากการวิเคราะห์กรับเสภาที่มีชื่อเสียง และสามารถสืบแหล่งวิวัฒนาการได้ 7 แห่ง พบว่ามีกรับเสภา 2 แห่ง คือ กรับเสภาจากร้านศึกษากัณฑ์พานิชและกรับเสภาจากร้านดุริยบรรณ ที่มีคุณสมบัติไม่ได้ตามเกณฑ์มาตรฐานในทางวิชาการ เนื่องจากขาดปัจจัยที่เป็นคุณสมบัติสำคัญของกรับเสภา 3 ส่วนคือ 1) ไม่สามารถขยับเสียงกรอพื้นฐานได้ง่าย 2) เสียงไม่โปร่งใส กังวาน และ 3) ไม่ได้ระดับเสียงเสภา ซึ่งเป็นผลมาจากคุณสมบัติด้านกายภาพที่ไม่ถูกต้องตามเกณฑ์มาตรฐาน ตลอดจนลักษณะของเสียงไม้ที่ส่งผลให้เสียงกรับเสภาที่มีเสียงทึบ ด้วยปัจจัยดังกล่าวจึงทำให้กรับ 2 สำหรับนี้ ขาดความสมบูรณ์ของกรับเสภาที่ดี มีคุณภาพ ดังเกณฑ์มาตรฐานของกรับเสภา ตามระเบียบวิธีการใช้กรับเสภาในวิชาการดุริยางค์ไทยดังกล่าวแล้ว

6.2 อภิปรายผล

งานวิจัยฉบับนี้ เป็นงานวิจัยมุ่งศึกษาเพื่อพิสูจน์ให้เห็นว่าเกณฑ์มาตรฐานของกรับเสภา ตามระเบียบวิธีการใช้กรับเสภาในวิชาการดุริยางค์ไทยนั้นมีอยู่จริง ตามที่ในอดีตได้ทำการศึกษา และสืบต่อกันมา โดยมีขอบเขตการวิจัยจำกัดอยู่เพียงการศึกษาเกณฑ์มาตรฐานของกรับเสภา ตามระเบียบวิธีการใช้กรับเสภาในวิชาการดุริยางค์ไทย ซึ่งแบ่งเป็น 3 ส่วนคือ 1) ประวัติและวิวัฒนาการของกรับเสภา ตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 จนถึงปัจจุบัน 2) วิธีดำเนินการวิจัยเพื่อสามารถพิสูจน์และได้กรอบของเกณฑ์มาตรฐานกรับเสภา ตามระเบียบวิธีการใช้กรับเสภาในวิชาการดุริยางค์ไทย 3) ประโยชน์ที่ได้จากการวิจัย

6.2.1 ประวัติและวิวัฒนาการของกรับเสภา ตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 จนถึงปัจจุบัน

การศึกษาเกี่ยวกับประวัติและวิวัฒนาการของกรับเสภา ตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 จนถึงปัจจุบัน เป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้พบว่าวิชาการเสภาเป็นวิชาการที่ได้รับการกลั่นกรองจากราชสำนักและมีความรุ่งเรือง เพราะ...

ศิลปทางโขนละครและดนตรีของไทย แม้จะมีอยู่เป็นสมบัติส่วนรวมของประชาชนคนไทยโดยทั่วไป แต่ที่นับว่าเป็นศิลปะแบบฉบับของชาตินั้น แต่เดิมมาเป็นศิลปะที่พระมหากษัตริย์และเจ้านายขุนนางได้ปรับปรุงแก้ไขและทำนุบำรุงรักษาไว้ในพระราชฐาน ในวังและในบ้าน ...ในสมัยรัชกาลที่ 6 ...พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงปรับปรุงด้วยพระองค์เองและโปรดทำนุบำรุงขึ้นไว้ในราชสำนัก จนเจริญถึงขีดสูงสุดในรัชสมัยนั้น³

³ ธนิต อยู่โพธิ์. บทโขน กรมศิลปากรปรับปรุงแสดง ณ โรงละครกรมศิลปากร ในงานพระราชทานเพลิงศพจีนสมุหพิมาณ หรือ หลวงวิลาศวงงาม (หรีว่า อินทรนัญ) ณ เมรุวัดมกุฎกษัตริยาราม 11 มกราคม พ.ศ. 2507. (กรุงเทพฯ: กองการสังคีต กรมศิลปากร, 2507), หน้า 12.

จนปรากฏผู้ทรงคุณวิชาสำคัญและเป็นที่ยอมรับในกลุ่มวิชาการครุศาสตร์ไทยว่า เป็นผู้มีความรู้ความสามารถในด้านการขับและขับกรับเสภาเป็นเลิศ ที่ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์ เป็นที่ยอมรับในสังคมวัฒนธรรมคนครีไทยคือ หลวงเสียงเสนาะกรรม (พัน มุกตวาทย์) และ หมื่นขับคำหวาน (เจิม นาคะมาลัย) ซึ่งผู้ทรงคุณวิชาด้านเสภาทั้ง 2 ท่านมีบทบาทสำคัญในการ สืบทอดวิชาการเสภาให้ชนรุ่นหลังต่อมาหลายท่าน แต่ด้วยเหตุที่การสืบทอดวิชาการตามลักษณะ สังคมไทยในอดีตที่ปฏิบัติกันมาโดยตลอดนั้นเป็นไปโดยระบบมุขปาฐะ ครั้นเมื่อภาวะบ้านเมือง ไม่ปกติและต้องประสบปัญหานานาประการ ทำให้การสืบทอดวิชาการต้องหยุดชะงักลง กอปร กับเมื่อเวลาผ่านไปเป็นเวลานานผู้ทรงคุณวิชาที่ค่อยๆ หดไปตามอายุขัยในขณะที่ไม่ได้สืบทอด อย่างกว้างขวาง สำหรับผู้ดำเนินการสืบทอดที่มีอยู่ไม่มากนักก็ยังคงถ่ายทอดกันโดยระบบมุข ปาฐะเช่นเดียวกับที่ผ่านมา และถึงแม้จะมีการจัดบันทึกหลักเกณฑ์ในทางวิชาการเป็นลายลักษณ์ อักษร และเป็นที่ยอมรับของกลุ่มวิชาการที่มีอยู่บ้างเพียงเล็กน้อย ซึ่งในปัจจุบันเอกสารดังกล่าวก็ นับเป็นเอกสารหายากมากขึ้น เนื่องด้วยไม่ปรากฏการตีพิมพ์เพิ่มเติม และอีกส่วนหนึ่งก็เป็น เอกสารที่พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ที่สำคัญยิ่งคือบุคคลสำคัญที่บันทึกหลัก ฐานในลำดับแรกดังกล่าวเสียชีวิตแล้ว ไม่สามารถที่จะสืบถามข้อมูลใดๆเพิ่มเติมได้อีก ด้วยเหตุนี้ผู้ วิจัยจึงเห็นความจำเป็นในการบันทึกหลักฐานทางวิชาการให้ปรากฏไว้ว่าวิชาการด้านเสภาที่ได้ สืบทอดจนกระทั่งมีความเจริญรุ่งเรืองมานั้น มีความเป็นจริงและมีความสำคัญอย่างไรเป็นลำดับแรก เนื่องจากหากหลักฐานด้านเอกสารดังกล่าวมีอันหมดไป และผู้ชำนาญการที่มีความรู้ความสามารถ จนเป็นที่ยอมรับในกลุ่มสังคมวัฒนธรรมคนครีไทยค่อยๆ ก็ลดลงตามลำดับ หากไม่ทำการบันทึก ให้ปรากฏเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนแล้ววิชาการเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ด้านกรับเสภาคงต้องสูญหายไป ในที่สุด นอกจากนี้ผู้ที่มีความรู้ความสามารถเพียงพอที่จะให้ความเห็นซึ่งเป็นที่ยอมรับในกลุ่มวิชา การที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันก็หายากลงทุกขณะ ด้วยปัจจัยดังกล่าวจึงทำให้ผู้วิจัยต้องศึกษาประวัติ และวิวัฒนาการของกรับเสภาในอดีต ทั้งนี้เพื่อทราบข้อมูลเพียงพอที่จะนำไปเป็นฐานในการศึกษา วิเคราะห์ปรากฏการณ์ที่มีสืบต่อมาได้อย่างถูกต้อง ตามหลักเกณฑ์ในทางวิชาการครุศาสตร์ไทย

8.2.2 วิธีดำเนินการวิจัยเพื่อให้ได้เกณฑ์มาตรฐานของกรับเสภา ตามระเบียบวิธีการใช้ กรับเสภาในวิชาการครุศาสตร์ไทย

ด้วยเหตุผลและความจำเป็นดังกล่าวข้างต้น เมื่อผู้วิจัยต้องดำเนินการเพื่อให้ได้ข้อสรุป เกี่ยวกับเกณฑ์มาตรฐานของกรับเสภา ตามระเบียบวิธีการใช้กรับเสภาในวิชาการครุศาสตร์ไทย สิ่ง สำคัญในลำดับต่อมาคือ ข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิและผู้ชำนาญการด้านเสภาที่กลุ่มวิชาการครุศาสตร์ ไทยให้การยอมรับและสามารถให้การยืนยันเพื่อพิสูจน์ว่า เกณฑ์มาตรฐานของกรับเสภา ตาม

ระเบียบวิธีการใช้รับเสภาในวิชาการดุริยางค์ไทย ที่มีปรากฏมาแต่ในอดีตนั้นมีความเป็นจริงอย่างไร เนื่องจากในปัจจุบันวิชาการด้านเสภาขาดช่วงในการสืบทอดมานานกอปรกับขาดหลักฐานที่ชัดเจน จึงทำให้เกิดความสับสนทางวิชาการ ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงต้องดำเนินการวิจัยเพื่อพิสูจน์ให้เกณฑ์มาตรฐานของกรับเสภา ตามระเบียบวิธีการใช้รับเสภาในวิชาการดุริยางค์ไทยเป็นที่ยอมรับในกลุ่มสังคมวัฒนธรรมดนตรีไทยอย่างเป็นทางการเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ดังเคยปรากฏหลักฐานมาแต่ในอดีต กล่าวไว้ว่า...

ศิลปแห่งการเล่น การแสดงต่างๆ ของไทย ต่างเป็นอุปกรณ์เกี่ยวเนื่องกัน ในอันที่จะทำให้เกิดความก้าวหน้าแก่ศิลปะของชาติโดยส่วนรวม กล่าวคือ ศิลปเหล่านี้เป็นสัญลักษณ์แห่งจิตใจของชาติที่แสดงออกให้ปรากฏทางหูและทางตา ตามลักษณะของแต่ละท้องถิ่นและมีวิวัฒนาการต่อเนื่องกันมาตามยุคสมัย ถ้าประชาชนแต่ละท้องถิ่นของประเทศชาติได้มีโอกาสได้ดูได้ฟังเป็นทางแลกเปลี่ยนกัน ต่างเข้าใจและทราบซึ่งในรสแห่งศิลปเหล่านั้น ว่าที่คิดแปลกแหกเพี้ยนกันเป็นต่างๆ ก็เพราะมีสิ่งแวดล้อมเป็นเครื่องบังคับ ซึ่งแต่ละถิ่นจะมีเหมือนกันที่เดิวนิยามได้ จะมีได้ก็แต่โครงร่างที่เป็นหลักใหญ่ หรือเป็นภาคประกอบขององค์ประธานแห่งศิลปของชาติเท่านั้น ก็จะทำให้เข้าใจกันได้ดี ต่างก็มีความเอื้อเฟื้อต่อศิลปของแต่ละถิ่นหรือแต่ละประเภทแห่งศิลปจำพวกนั้น และอาจเป็นสิ่งบันดาลใจหรือเป็นปัจจัยให้ผู้ที่มีความสามารถในเชิงศิลป สามารถนำเอามาดัดแปลงแก้ไขสร้างเป็นศิลปะที่แปลกและใหม่ขึ้น ให้เหมาะแก่วิถีแห่งชีวิตของไทยที่จำเป็นต้องก้าวหน้าไปตามกาลสมัยแต่ไม่ทิ้งสาระอันเป็นจิตใจและเป็นลักษณะของชาติในส่วนรวมและมีเอกภาพแห่งศิลปเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน⁴

โดยดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความสามารถ ซึ่งเป็นที่ยอมรับของกลุ่มบุคคลในวิชาการดุริยางค์ไทยโดยเฉพาะ ประกอบด้วย 1) กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิทางวิชาการดุริยางค์ไทยในระดับศิลปินแห่งชาติ 2) กลุ่มผู้ชำนาญการด้านกิจกรรมเสภา ในระดับมหาดำรง และ 3) กลุ่มผู้ชำนาญการที่ได้ศึกษาวิชาการเสภาจากสำนักหมื่นขับคำหวาน (เจิม นาคะมาลัย) ทั้งนี้เพื่อนำผลสรุปมายืนยันว่าเกณฑ์มาตรฐานของกรับเสภา ตามระเบียบวิธีการใช้รับเสภา ในวิชาการดุริยางค์ไทย มีปรากฏเช่นที่ได้นำเสนอจริง ซึ่งในการดำเนินการสัมภาษณ์ครั้งนี้พบว่า

⁴ ธนิต อยู่โพธิ์. “คำนำ” ใน การละเล่นของไทย (กรุงเทพฯ: กองการสังคีตกรมศิลปากร, 2497), หน้า คำนำ-ข.

เป็นการเริ่มต้นที่เกือบจะสาบสูญไปอีกระดับหนึ่ง เนื่องจากผู้ชำนาญการด้านเสภาที่ได้ศึกษากับ หมื่นขับคำหวาน (เจิม นาคะมาลัย) โดยตรงที่มีชีวิตอยู่เป็นท่านสุดท้ายในบรรดารุ่นลูกศิษย์ทั้งหมด คือ ละม่อม อิศรางกูร ณ อยุธยา ได้เสียชีวิตลงเมื่อปี พ.ศ. 2539 ขณะที่ผู้วิจัยยังดำเนินการวิจัยไม่แล้วเสร็จ แต่นับเป็นความโชคดีที่ผู้วิจัยได้มีโอกาสไปพบและทำการสัมภาษณ์ข้อมูลสำคัญไว้ได้จำนวนหนึ่ง ซึ่งหากผู้วิจัยมิได้ดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ข้อมูลสำคัญที่จะเป็นหลักฐานยืนยันความเป็นมาตรฐานของกรับเสภานี้คงสูญไปอย่างไม่มีโอกาสที่จะศึกษาได้

ด้วยปัจจัยที่มีข้อจำกัดต่างๆ มากมายดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมุ่งวิเคราะห์เพื่อที่จะพิสูจน์ให้ได้ข้อสรุปเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน และเป็นที่ยอมรับในสังคมวัฒนธรรมคนครีไทยว่าเกณฑ์ดังกล่าวมีความเป็นจริงและเป็นไปได้อย่างไร ทั้งนี้เพื่อเป็นฐานในการก้าวสู่การสืบต่อ เผยแพร่และพัฒนาไปในทิศทางที่ถูกต้องตามหลักเกณฑ์ในทางวิชาการกำหนด ซึ่งผลสรุปที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิต่างๆ ทำให้ผู้วิจัยสามารถพิสูจน์ได้เป็นผลสำเร็จในระดับหนึ่งเนื่องจากข้อมูลที่สรุปได้จากกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิที่สำคัญนี้ตรงกับข้อมูลด้านเอกสารที่ทำการค้นคว้าดังกล่าวแล้วทุกประการ

นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์ประกอบการตอบแบบสอบถาม และแบบให้ความเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิด้านเสภา ซึ่งเป็นที่ยอมรับในสังคมปัจจุบันว่าเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ โดยใช้ฐานข้อมูลจากเอกสารและการสัมภาษณ์เป็นเกณฑ์ เพื่อให้เกณฑ์มาตรฐานของกรับเสภา ตามระเบียบวิธีการใช้กรับเสภาในวิชาการดุริยางค์ไทย ได้รับการยืนยันอย่างชัดเจนอีกครั้งและสามารถนำไปเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ต่อไป ซึ่งผลสรุปปรากฏว่าได้รับการยืนยันและยอมรับตรงกัน พร้อมกันนี้ผู้วิจัยได้ใช้เกณฑ์ที่ได้รับการยอมรับแล้ววิเคราะห์กรับเสภาที่มีชื่อเสียงและสามารถสืบแหล่งวิวัฒนาการได้ เนื่องจากกรับเสภาจะเป็นอุปกรณ์สิ่งหนึ่งที่สามารถบ่งบอกคุณสมบัติที่โบราณยึดถือเป็นเกณฑ์ในการสร้างสรรค์ให้ปรากฏไว้จนปัจจุบันได้เป็นอย่างดี ซึ่งผลสรุปพบว่า กรับเสภาที่มีชื่อเสียงมาแต่ในอดีต 5 แห่งคือ 1) กรับเสภาของสำนักพาทย์โกสล 2) กรับเสภาของครูเจือ นาคะมาลัย 3) กรับเสภาของครูศิริ วิชเวช (กรับคู่มือ) 4) กรับเสภาของครูแจ้ง คล้ายสีทอง (กรับคู่มือ) 5) กรับเสภาของครูเลื่อน จันทรมาน ซึ่งกรับเสภาดังกล่าวเป็นของผู้ชำนาญการเสภาในอดีตได้รับการสืบทอดต่อมา มีคุณสมบัติสำคัญในด้านต่างๆ ดังเกณฑ์มาตรฐานในทางวิชาการเช่นกัน

สำหรับองค์ประกอบสำคัญที่ส่งผลให้กรับเสภามีความแตกต่างกัน ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ ภายใต้อาณัติของผู้ชำนาญการด้านเสภาและช่างผู้มีความรู้ความสามารถในการสร้าง

กรับเสภา คือ สิริ วิชเวช และประกิจ จิตตวีระ ซึ่งผลการวิเคราะห์พบว่าคุณสมบัติด้านกายภาพ และคุณสมบัติด้านเสียง เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้กรับเสภาคงกล่าวมีความแตกต่างกันดังปรากฏใน บทวิเคราะห์

6.2.3 ประโยชน์ที่ได้จากการวิจัย

การศึกษาและการสืบทอดวิชาการครุวิชาภาษาไทย นับแต่ในอดีตที่ผ่านมาเป็นไปใน ลักษณะการสืบทอดโดยระบบมุขปาฐะตามลักษณะสังคมวัฒนธรรมไทยมาโดยตลอด เมื่อระยะเวลาผ่านไป สังคมพัฒนาเจริญขึ้นอย่างรวดเร็วและกระบวนในการจัดการศึกษาที่มีเอกสาร ตำรา เป็นองค์ประกอบสำคัญในการถ่ายทอดความรู้นอกเหนือไปจากครูผู้สอน ตลอดจนระยะเวลาการศึกษาในระบบเข้ามามีบทบาทต่อการให้การศึกษาในสังคมปัจจุบันมากขึ้น ในขณะที่เดียวกัน การศึกษาวิชาการครุวิชาภาษาไทยซึ่งเป็นงานด้านวัฒนธรรมของชาติ แม้จะมีการพัฒนาระบบการศึกษา ให้ปรากฏดังเช่นในสังคมปัจจุบันก็ตาม แต่จากการดำเนินการวิจัยพบว่าเอกสาร ตำราที่บันทึก เป็นหลักฐานโดยผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความสามารถโดยเฉพาะ และสังคมวัฒนธรรมคนตรีไทย ให้การยอมรับ เพื่อใช้เป็นหลักฐานในการศึกษารากฐานและพัฒนาวิชาการให้ก้าวหน้า โดยเฉพาะ ข้อมูลเรื่องกรับเสภา มีปรากฏอยู่เพียง 3 เล่ม คือ หนังสือเครื่องดนตรีไทย ของชนิด อยู่โพธิ์ หนังสือการละเล่นของไทย เขียนโดยมนตรี ตราโหม และหนังสืออนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพนางท้วม ประสิทธิ์กุล นอกจากนี้พบว่าอยู่ในตัวบุคคลซึ่งได้รับการถ่ายทอดโดยระบบมุขปาฐะ ทั้งสิ้น ซึ่งข้อจำกัดที่สำคัญอย่างยิ่งคือบุคคลผู้มีความรู้ความสามารถที่ยังมีชีวิตอยู่ในปัจจุบันนี้มี เพียงไม่กี่ท่าน ซึ่งแต่ละท่านมีอายุ 50 ปีขึ้นไปทั้งสิ้น และเมื่อระยะเวลาผ่านไปอย่างรวดเร็ว รวมทั้งผู้มีความรู้ความสามารถที่เริ่มหมดไปตามอายุขัย ตลอดจนการสืบทอดที่ยังไม่กว้างขวาง หากไม่เร่งดำเนินการ โดยใช้กระบวนการวิจัยเพื่อพิสูจน์ให้เกิดรูปธรรมที่ชัดเจนแล้ว วิชาการเหล่านี้คงต้องสูญสิ้นไปจากสังคมวัฒนธรรมคนตรีไทยโดยสิ้นเชิง เนื่องจากในปัจจุบันไม่เพียงแต่จะไม่สามารถพัฒนาวิชาการทางด้านกรับเสภาให้ก้าวหน้าได้ แม้แต่ความชัดเจนที่เป็นรูปธรรมซึ่ง นับเป็นฐานสำคัญลำดับแรกก็ยังไม่ได้รับการยืนยันให้ปรากฏ ดังนั้นปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญ ยิ่งในการสืบทอดวิชาการ ซึ่งเกิดจากภูมิปัญญาของโบราณจารย์ในอดีตให้คงอยู่ต่อไปได้ คือ การพิสูจน์เพื่อให้เกิดการยอมรับที่เป็นรูปธรรมในทางวิชาการครุวิชาภาษาไทยอย่างเป็นสากล ด้วยเหตุ นี้ความสำคัญจากกระบวนการวิจัยจึงนับเป็นประโยชน์มหาศาลในการรักษาสมบัติของชาติ สิ่ง สำคัญยิ่งคือสามารถนำไปสู่การพิสูจน์ที่ทำให้เกณฑ์มาตรฐานของกรับเสภา ตามระเบียบวิธีการใช้ กรับเสภาในวิชาการครุวิชาภาษาไทย ปรากฏเป็นที่ยอมรับอย่างเป็นสากลและส่งผลให้สามารถดำเนินการ สืบต่อ เผยแพร่ และพัฒนาไปในทิศทางที่ถูกต้องตามหลักวิชาการครุวิชาภาษาไทยสืบไปอย่างไม่

สูญสิ้นไปจากความเป็นมรดกอันล้ำค่าของชาติ ที่บรรพชนในวิชาการดุริยางค์ไทยได้ร่วมกันคิดค้นและสร้างสรรค์สืบเนื่องกันมาช้านานจนแล้วคนเล่า สมดังคำกล่าวที่ว่า “ชีวิตนี้สั้น ศิลปนั้นยืนยาว”⁵

6.3 ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องเกณฑ์มาตรฐานของกรับเสภา นับเป็นการวิจัยฉบับแรกที่เป็นจุดเริ่มต้นในการบันทึกหลักฐานด้านวิชาการเสภาที่กำลังจะสูญสิ้นไปจากสังคม ด้วยเหตุที่วิชาการขาดช่วงในการสืบทอดเป็นระยะเวลานาน หลักฐานในการอ้างอิงมีเพียงเล็กน้อยยกพรกับคำบอกเล่าจากผู้ที่ได้ศึกษาวิชาการเสภาที่มีปรากฏในปัจจุบันไม่มากนัก ส่งผลให้ขาดการยืนยันและพิสูจน์จนได้รับการยอมรับอย่างเป็นทางการจากสังคมวัฒนธรรมคนตรีไทยที่เป็นรูปธรรมชัดเจน ดังนั้นงานวิจัยฉบับนี้จึงนับเป็นก้าวแรกของการพิสูจน์ เพื่อนำข้อสรุปไปบันทึกเป็นหลักฐานทางวิชาการเกี่ยวกับเรื่องกรับเสภาให้ปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษร อย่างน้อยที่สุดคือการรักษาให้คงอยู่อย่างถูกต้องตามหลักวิชาการแต่เนื่องจากวิชาการเสภาในส่วนของกรับเสภานี้มีองค์ประกอบที่ซับซ้อนหลายประการ เช่นเรื่องคุณสมบัติด้านกายภาพของกรับเสภา ซึ่งในปรากฏการณ์จริงนั้นมีอยู่หลายขนาดทั้งขนาดเล็ก ขนาดใหญ่กว่าเกณฑ์ที่นำเสนอข้างต้น ดังที่เริ่มมีผู้กล่าวเรียกกรับเสภาขนาดดังกล่าวว่าเป็นกรับผู้หญิงกรับผู้ชาย เป็นต้น ซึ่งในกระบวนการวิจัยยังไม่พบว่ามีความเป็นจริงอย่างไร เนื่องจาก

ในปรากฏการณ์จริง มีกรับขนาดเล็ก กรับขนาดใหญ่ แต่เดิมทีเดียวไม่เคยได้ขึ้นใครพูดว่ามีกรับผู้หญิงกรับผู้ชาย แต่เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นในระยะหลัง ที่ไม่มีใครสืบค้นข้อเท็จจริงเหล่านี้ได้ เพียงแต่ปรากฏว่ามีกรับที่มีขนาดแตกต่างกันอยู่ในศิลปินที่เป็นผู้หญิงและผู้ชายซึ่งในรายละเอียดคอนนั้นก็มีข้อสังเกตว่า มีนักขับกรับเสภาที่เป็นกลุ่มผู้หญิงและกลุ่มผู้ชายแต่ในช่วงระหว่างนั้นก็มิได้พูดกันถึงเรื่องขนาดของกรับที่เล็กใหญ่ต่างกัน แต่พูดถึงเรื่องวิธีขับซึ่งมีข้อแตก

⁵ ธนิต อยู่โพธิ์. บทโขน กรมศิลปากรปรับปรุงแสดง ณ โรงละครอนศิลปากร ในงานพระราชทานเพลิงศพหมื่นสมุหพิมาณ หรือ หลวงวิลาศวงงาม (หร่ำ อินทรนัฏ) ณ เมรุวัดมกุฎกษัตริยาราม 11 มกราคม พ.ศ. 2507 (กรุงเทพฯ: กองการสังคีต กรมศิลปากร, 2507), หน้า 24.

ต่างกันอยู่ระหว่างวิธีขยับที่ไขขยับเอากรับที่อยู่ด้านใน ปล่อยออกไปกระทบกับกรับที่อยู่ด้านนอก กับวิธีขยับที่ไขกรับที่อยู่ด้านนอกเข้ามากระทบกับกรับที่อยู่ด้านใน อย่างที่ครูหุ้ม ประสิทธิ์กุล ขยับกับครูศิริ วิชเวชขยับ ก็พูดกันเพียงเท่านี้ ซึ่งเรื่องนี้อาจารย์มนตรี ตราโมท, อาจารย์ประสิทธิ์ ถาวร และอาจารย์หุ้ม ประสิทธิ์กุล ก็ไม่เคยพูดถึง แต่พวกที่พูดคือกลุ่มผม มีผม (บุญช่วย โสวัตร) อาจารย์สิริชัยชาญ พักจำรูญ เป็นต้น ซึ่งเป็นกลุ่มที่ไม่ได้เรียนเสภาด้านการขยับกรับ แต่พวกเราสงสัยก็เลยตั้งสมมุติฐานกันขึ้นไว้เท่านั้นว่า มันจะเป็นไปได้หรือไม่ที่กรับสำหรับเล็กจะเป็นของผู้หญิง กรับสำหรับโตหน่อยจะเป็นของผู้ชาย หลังจากนั้นจึงมีคนพูดกันประปราย แต่อย่างไรก็ตามเรื่องนี้เดิมทีเดิวนักเสภารุ่นเก่าไม่เคยได้ยินใครพูดถึงเรื่องนี้ แต่สิ่งสำคัญอย่างหนึ่งที่ได้ยินคือ ต้องได้เสียงเสภา ซึ่งเท่าที่สังเกตดูน่าจะมีปัจจัยมาจากเรื่องของวัสดุ⁶

ซึ่งสิ่งนี้นับเป็นก้าวสำคัญอีกก้าวหนึ่ง ที่จะได้ดำเนินการศึกษาค้นคว้าเพื่อให้ได้ข้อสรุป ในโอกาสต่อไป เนื่องด้วยกรับเสปามีองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับวิชาการหลายสาขา เช่น วิชาการด้านพฤกษศาสตร์ วิชาการด้านเคมี วิชาการด้านฟิสิกส์ เป็นต้น ซึ่งในอดีตที่ผ่านมา โบราณจารย์ได้ทำการศึกษาค้นคว้า สร้างสรรค์ และทดลองปฏิบัติกันมาตามสภาพของสังคม แต่เมื่อการศึกษาพัฒนาเจริญยิ่งขึ้น วิชาการเหล่านี้ควรได้รับการสนับสนุนให้มีโอกาสค้นคว้า และวิเคราะห์ เพื่อให้วิชาการได้รับการพัฒนาควบคู่กับสังคมอย่างต่อเนื่องต่อไป เช่น วิชาการด้านพฤกษศาสตร์ จะสามารถเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์เรื่องของไม้ที่จะนำมาสร้างเป็นกรับเสภา หรือวิชาการด้านเคมี ฟิสิกส์ จะเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์เกี่ยวกับเรื่องเสียงของไม้กรับเสภา เป็นต้น หากมีการศึกษาด้วยกระบวนการวิจัยจนครบถ้วนทุกองค์ประกอบแล้ว ในอนาคตก็จะสามารถนำไปสู่การควบคุมวัสดุที่มีคุณภาพทำให้สามารถสร้างกรับเสภาที่ดี มีความสมบูรณ์ ได้ดีที่สุดในระยะเวลาไม่นานเกินไป จนอาจฟื้นคืนชีวิตให้แก่วัฒนธรรมดนตรีแขนงนี้ได้อีกครั้งหนึ่ง

⁶ สัมภาษณ์ บุญช่วย โสวัตร, อาจารย์ประจำภาควิชาดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 24 มิถุนายน 2540.